

Arbaeen walking rituals and its effect on the strength of national identity in the Arabic-speaking society of Khuzestan (a data-based theory)

Ali Ghanbari Barzian

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

a.ghanbari@ltr.ui.ac.ir

 0000-0003-4797-7260

Abstract

This research has been conducted with the aim of understanding the understanding of Khuzestan Arab-speaking elites and socio-political activists in the mechanism of the proper impact of the Arbaeen walk on social solidarity and strengthening the national identity of Khuzestan Arab-speakers. And the researcher has collected the data using in-depth interviews with 30 Arab-speaking elites and socio-political activists. Findings: Using nearly 260 primary codes, the researcher extracted eight codes focused on the structure of the opportunity of poverty alleviation and deprivation. "Experienced sense of deprivation" "Preparation of cognitive space from Arab speakers" "Removal of cynicism and Arabphobia" "Arba'in identity-building paradigm" "Stronger national identity" has been extracted and then compiled the story of the narrative. Conclusion: The story of the narrative shows that The Arbaeen walk has had a positive effect on strengthening national identity and increasing social solidarity and reducing ethnocentrism among Arab-speakers, and they consider the Arbaeen walk as an opportunity to de-privilege and remove Arab-phobia and strengthen social capital.

Keywords: National identity, Ethnic identity, Rituals, Social solidarity, Arbaeen walking.

تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر قدرتمندی هویت در جامعه عرب‌زبان خوزستان (نظریه‌ای داده‌بنیان)

علی قنبری برزبان

استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.
a.ghanbari@ltr.ui.ac.ir 0000-0003-4797-7260

چکیده

مناسک و آئین‌های دینی از جمله پیاده‌روی اربعین در جوامع انسانی تأثیر مهمی در همبستگی اجتماعی و قدرتمندی هویت دارد. این پژوهش با هدف ادراک فهم‌نخبگان و فعالان سیاسی - اجتماعی عرب‌زبان خوزستانی در سازوکار تأثیر پیاده‌روی اربعین بر روی همبستگی اجتماعی و تقویت هویت ملی عرب‌زبانان خوزستان انجام شده است. روش مورد استفاده در این تحقیق از روش کیفی نظریه‌زمینه‌ای چارمرزی استفاده شده و محقق داده‌ها را با استفاده از مصاحبه‌های عمیق با ۳۰ نفر از نخبگان و فعالان سیاسی - اجتماعی عرب‌زبان جمع‌آوری کرده است. در مبانی نظری از نظریه‌های گیرتز، گافمن، تر و فارابی که بر تأثیر مناسک دینی بر هویت‌سازی و معناسازی دارند، استفاده گردید. یافته‌های محقق با استفاده از نزدیک به ۲۶۰ کد اولیه استخراج شده هشت کد متمرکز برساختی «فرصت فقرزدایی و محرومیت‌زدایی»، «حس محرومیت تجربه‌شده»، «تدارک فضای شناختی از عرب‌زبانان»، «زدودن بدبینی و عرب‌ستیزی»، «الگوواره هویت‌ساز اربعین»، «هویت ملی قدرتمندتر» را استخراج و سپس داستان روایت را تدوین کرده است. نتیجه‌گیری: پیاده‌روی اربعین در تقویت هویت ملی و افزایش همبستگی اجتماعی و کاهش قوم‌گرایی در میان عرب‌زبانان تأثیر مثبت داشته است و پیاده‌روی اربعین را به‌مثابه فرصتی برای محرومیت‌زدایی و زدودن عرب‌ستیزی و تقویت سرمایه اجتماعی می‌داند.

کلیدواژه‌ها: هویت ملی، هویت قومی، مناسک، همبستگی اجتماعی، پیاده‌روی اربعین.

شاپای الکترونیک: ۶۵۵X-۲۵۸۸ / پژوهشکده تحقیقات راهبردی / فصلنامه علمی راهبرد اجتماعی فرهنگی

CC BY 4.0

doi 10.22034/SCS.2023.414801.1491

مسئولیت مقاله از نظر محتوای علمی و نظرهای مطرح‌شده در متن آن، به عهده نویسندگان و یا نویسنده مسئول مقاله می‌باشد و مورد تأیید / عدم تأیید صاحب امتیاز نشر به راهبرد اجتماعی فرهنگی نمی‌باشد.

مقدمه و بیان مسئله

مناسک، آئین‌ها و نمادها از سرمایه‌ها و دارایی‌های معنوی و اجتماعی همه جوامع شناخته‌شده بشری است و نه تنها شامل مراسم عبادت و مقدسات ادیان و فرقه‌های سازمان یافته می‌شود بلکه مناسک عبور، کفاره و مناسک پاکسازی، سوگند وفاداری، مراسم وقف، تاج‌گذاری و تحلیف ریاست جمهوری، ازدواج، را هم دربرمی‌گیرد. باور به مناسک دینی، عزاداری و جشن در حوزه رفتارهای دینی، سنتی و عرفی ریشه‌های عمیق در فرهنگ هر جامعه دارد و اساساً مناسک و آئین‌ها از ستون‌های استوار و قدرت‌بخش به هر منظومه فرهنگی هستند.

مناسک، نمادها و آئین‌های دینی و اجتماعی به‌دلیل کارکردهای آشکار و پنهانی که در زیست اجتماعی جوامع دارند، تداوم، گسترش و ماندگاری دارند و زیست اجتماعی جوامع تا حد زیادی سامان و نظم خود را در پویایی همین مناسبت‌ها و آئین‌ها جستجو می‌کند. این آئین‌ها و مناسک، خواه دینی و خواه ملی و قومی، در گذر زمان زاینده‌انگیزه‌ها، هراس‌ها و امیدها برای گروه‌ها و جنبش‌ها و نیروهای اجتماعی بودند و حتی معیاری برای درستی یا نادرستی حرکت جوامع تلقی می‌شوند. صاحب‌نظران، پویایی و بازتولید چنین مناسک و آئین‌هایی را به‌عنوان دماسنجی برای رصد و پایش تحولات و تغییرات فرهنگی قلمداد می‌کنند. در این میان آئین‌های مذهبی چون نقش و کارکرد مؤثرتر و پاسخگوتری دارند، بیش از دیگر سنت‌ها مورد اقبال و توجه مردم واقع می‌شوند.

آیین‌های عاشورایی یا حسینی در فرهنگ شیعی از این مقوله است که به‌دلیل کارکرد بنیادین و پاسخ‌گویی به نیازهای فکری فرهنگی، روزبه‌روز شکوفاتر و گسترده‌تر می‌شود و هر ساله بر شکوه و عظمت آن افزوده می‌شود. از این‌رو مردم‌شناسان و جامعه‌شناسان، آئین‌ها، مناسک و نمادها را به‌عنوان یکی از قدرتمندترین و قوی‌ترین منابع هویت‌ساز می‌دانند و چون هویت‌ساز و معناآفرین هستند در تولید و تداوم همبستگی اجتماعی و ایجاد حس تعلق و تعهد به هویت‌های جمعی دیگر نقش بی‌بدیلی دارند. آئین‌ها و مناسک دینی سبب می‌شوند که کنشگران اجتماعی کنش‌های خود را برای بزرگداشت امر مقدس و تداوم هنجارهای اجتماعی با فضای عمومی کنش هم‌نوا کنند. از این زاویه وجود آئین‌ها و مناسک بستر مناسبی برای پیدایش قانون، نظم و فضای هنجارمند و وحدت رویه فراهم می‌کند. از دید صاحب‌نظرانی چون ویل دورانت (۱۳۸۵، ص. ۱۱) و

هانتینگتون، مناسک و آئین‌های دینی از مهم‌ترین منابع و ارکان سازنده تمدن‌های بشری در طول تاریخ بودند که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم بر هنر و ادبیات و معماری تأثیر گذاشته‌اند.

مناسکی شدن یکی از مهم‌ترین سازوکارهای انسانی برای تولید و برجسته‌سازی معانی فرهنگی مهم و انتقال آنها به مخاطبان و مهم‌تر از همه ایجاد ایمان درونی از مخاطبان برای باور داشت، این معانی برجسته شده است. به‌همین سبب در همه ادیان و فرهنگ‌ها، نظام‌های مناسکی خاصی هستند که نقش محوری در حیات فرهنگی و مذهبی آن جامعه دارند.

همبستگی و انسجام اجتماعی از مهم‌ترین کارکردهای مناسک و آئین دینی است که در همه جوامع، صورت‌ها و اشکال دین‌ورزی حتی در صور ابتدایی حیات دینی هم دیده می‌شود و مورد تأکید بسیاری از محققان و جامعه‌شناسان از جمله دورکیم و آگوست کنت و ماکس ویر قرار گرفته است و به‌همین دلیل در حیات اجتماعی جوامع انسانی به مناسک دینی و ضرورت بازتولید آن برای حفظ تعادل و حیات دینی و توزیع احساس و آرامش درونی و برای عاملین و معتقدان مناسک دینی تأکید شده است. انجام مناسک و آئین دینی، به تدریج انگیزه و انرژی متراکمی برای اهداف و آرمان‌های متعالی‌تر به‌وجود می‌آورد.

پیاده‌روی یکی از مناسک و آئین‌هایی است که در جوامع و ادیان و مذاهب مختلف هم وجود دارد. مناسک پیاده‌روی کومبه میلا و ساباریمال در میان هندوها، پیاده‌روی مسیحیان در جاده سانتیاگو و رفتن به کلیسای جامع در اسپانیا، اجتماع در کنار دیوار مقدس در آئین یهودیان نمونه‌هایی از مناسک پیاده‌روی دینی هستند که تا به امروز پابرجاست.

تأمل در وجه راهبردی پیاده‌روی اربعین که هم آن را نماد تحول و تجلی مقاومت می‌دانند و هم آن را آغازی بر پایه‌ریزی تمدن عظیم اسلامی تعبیر می‌کنند و هم آن را به‌عنوان یک رسانه جهان اسلام یاد می‌کنند و آن را به‌نوعی دماسنج برای وحدت و همبستگی جهان اسلام و شیعه می‌دانند، اهمیت موضوع را دوچندان می‌کند. از سویی مناسک پیاده‌روی اربعین یکی از مهم‌ترین تحلیات دین‌ورزی و هویت دینی و همبستگی و انسجام درونی و برونی خاصه در جوامع شیعی بوده و کارکردهای هویت‌ساز و معنا‌ساز آن برای جوامع و گروه‌های اجتماعی مختلف مورد توجه محققان و سیاست‌گذاران اجتماعی - فرهنگی قرار گرفته است. این پژوهش بر آن است که ادراک نخبگان عرب‌زبان خوزستان را از تأثیر پدیده پیاده‌روی اربعین بر

روی همبستگی اجتماعی و هویت قومی عرب‌زبانان خوزستان تحلیل و تبیین نماید و به این سؤال پاسخ دهد که پیاده‌روی اربعین در فهم نخبگان عرب‌زبان چه تأثیری بر روی همبستگی اجتماعی و هویت قومی عرب‌زبانان خوزستانی دارد و ادراک آنها از سازوکار هویت‌سازی پیاده‌روی اربعین در میان عرب‌زبانان چگونه است.

۱. اهداف پژوهش

- ۱- بررسی و ادراک تأثیر مناسک تأثیر پیاده‌روی اربعین بر همبستگی اجتماعی و هویت ملی عرب‌زبانان خوزستانی در فهم نخبگان عرب‌زبان،
- ۲- ادراک نخبگان عرب‌زبان از سازوکار هویت‌سازی پیاده‌روی اربعین در میان عرب‌زبانان،
- ۳- بررسی تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر محرومیت‌زدایی از عرب‌زبانان از دید نخبگان عرب‌زبان.

۲. پرسش‌های پژوهش

- ۱- مناسک پیاده‌روی اربعین در فهم نخبگان عرب‌زبان چه تأثیری بر همبستگی اجتماعی و هویت ملی عرب‌زبانان خوزستانی دارد؟
- ۲- ادراک نخبگان عرب‌زبان از سازوکار هویت‌سازی پیاده‌روی اربعین در میان عرب‌زبانان چگونه است؟
- ۳- مناسک پیاده‌روی اربعین از دید نخبگان عرب‌زبان چه تأثیری بر محرومیت‌زدایی از عرب‌زبانان دارد؟

۳. پیشینه پژوهش

در طول سالیان اخیر که مناسک پیاده‌روی اربعین رونق با استقبال کشورهای مختلف مواجه شده است، مقالات و پژوهش‌های متعددی در این حوزه و عزاداری‌های عاشورایی انجام شده است؛ اما در این مقاله فقط به تحقیقات و پژوهش‌هایی توجه شده است که به تأثیر این مناسک بر همگرایی و همبستگی اجتماعی و تقویت هویت ملی پرداخته‌اند.

جدول (۱): نقشه پیشینه پژوهش

محقق - سال انجام	روش تحقیق	هدف - سؤال	نتایج مهم
قاسمی و همکاران (۱۴۰۱)	آینده‌پژوهی - روش «تحلیل تأثیر متقابل»	آینده‌پژوهی مسائل مرتبط با پدیده اربعین و بررسی تأثیر متقابل مسائل شناسایی شده بر یکدیگر	مهم‌ترین مسائل مرتبط با واقعه «اربعین» که دارای بیشترین میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بوده عبارت‌اند از: «ارتباط مفهوم زیارت با واقعه اربعین»، «تداعی مفهوم عصر ظهور برای زائر»
تاجبخش (۱۳۹۹)	روش کیفی تحلیل تجربه زیسته مضمون	تحلیل الگوهای ابراز هویت زائران ایرانی و عراقی	محقق با تحلیل مضامین استخراجی به سه مضمون اصلی هویت ملی، هویت شیعی و هویت اربعینی دست پیدا می‌کند
شریفی و همکاران (۱۳۹۸)	روش پیمایش و با نمونه آماری ۴۲۴	بررسی شکل‌گیری هویت جمعی مسلمان	بیش از ۸۰ درصد از پاسخگویان به هویت جمعی شکل گرفته در اربعین بیش از هویت فردی و قومی خود اعتقاد دارند
کرمی‌پور (۱۳۹۴)	با روش کیفی تجربه زیسته	بررسی نقش همگراکننده گردشگری دینی	سنخ‌شناسی کارکردی گردشگری دینی در سه سطح «واقعیت اجتماعی» «فرهنگی» و «معنوی»
فتیحی (۱۳۹۷)	روش پیمایش و با نمونه آماری ۴۰۰ نفری در چهار نقطه مرکز کربلا، نجف، بغداد و حله	بررسی انتظارات شرکت‌کنندگان از راهپیمایی اربعین	انتظارات شرکت‌کنندگان از راهپیمایی اربعین عبارت‌اند از: «رفع اختلافات و اتحاد شیعه و سنی در برابر سایر ادیان»، «نابودی اسرائیل و آزادی قدس»، «خروج نیروهای آمریکایی از عراق»، «قطع دخالت آمریکا در امور داخلی عراق» و «برخورداری کشورهای اسلامی از حق وتو»
مرتضوی و همکارانش (۱۳۹۹)	روش پدیدارشناسی	اسطوره‌های مهم بازآفرینی هویت فرهنگی بر اساس مناسک اربعین	به همگونی و انطباق عناصر و مؤلفه‌های اسطوره با تجربه زیسته زائران پیاده‌روی اربعین تأکید می‌کند
مریچی (۱۴۰۱)	روش کیفی	تحلیل کارکردهای جامعه‌شناختی پیاده‌روی اربعین	زیارت و پیاده‌روی اربعین از لایه‌های روبنایی هویت‌ساز

محقق - سال انجام	روش تحقیق	هدف - سؤال	نتایج مهم
			فرهنگی شیعیان است که سبب همبستگی و انسجام درونی جوامع شیعی می شود .
تاج بخش و همکاران (۱۴۰۱)	فرا ترکیب	بررسی تأثیر پیاده روی اربعین در تحقق تمدن نوین اسلامی	پیاده روی اربعین مؤلفه های گوناگونی را برای تحقق تمدن نوین اسلامی ایجاد می کند
فرجی و همکاران (۱۴۰۰)	پیمایش	تأثیر اربعین بر گردشگری مذهبی و رونق اقتصادی مهران	یافته ها و نتایج پژوهش بیانگر رابطه مثبت و معنادار بین گردشگری مذهبی و توسعه پایدار شهری مهران است و به طور میانگین در شاخص های کالبدی - فضایی (۵۶/۳)، اجتماعی - فرهنگی (۲۷/۳) و اقتصادی (۲۵/۳) بیشترین تأثیر مثبت و مطلوب است
واعظی (۱۳۹۹)	توصیفی - تحلیل	بررسی تأثیر اربعین بر هندسه غرب آسیا	مناسک اربعین حسینی سبب قدرتمندی و نفوذ ایران در سوریه و حذف و نابودی داعش از منطقه شد.
شکرچی (۱۳۹۷)	کیفی - تحلیل روایت	بررسی تعامل میزبان و زایران در مناسک اربعین	زیارت اربعین، زمان و زمینه ای منحصر به فرد برای ترمیم و بازسازی شکاف ها و گسل های کهنه و ساختن بنایی نو دارد
رضا دوست و شهریاری (۱۴۰۲)	کیفی - داده بنیاد	فهم تجربه زیسته زایران و تأثیر پیاده روی اربعین بر بازاندیشی در معنای خود	پیاده روی اربعین پتانسیل بزرگی برای فهم نظام معنایی جدید ایجاد می کند
جمشیدی و همکاران (۱۳۹۹)	پیمایش	بررسی تأثیر پیاده روی اربعین بر کارافرینی در ایلام	پیاده روی اربعین شاخص اشتغال را در ایلام و شهرهای مرزی را ارتقا داد و رونق اقتصادی ایجاد کرد.

جمع بندی: پژوهش های مورد بررسی در حوزه مناسک پیاده روی اربعین را در چهار گروه می توان صورت بندی نمود: دسته اول پژوهش هایی هستند که به بررسی تأثیر مناسک پیاده روی اربعین در موضوع گفتمان هویت سازی و معنا سازی در سطح ملی و فراملی پرداخته اند. دسته دوم پژوهش هایی هستند که از زاویه گردشگری مذهبی

به بررسی تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین و تأثیرات و برکات اقتصادی آن در ابعاد مختلف اشاره کردند. دسته سوم پژوهش‌هایی هستند که تأثیرات مناسک پیاده‌روی اربعین را در ابعاد کلان تمدن‌سازی اسلامی و هندسه جغرافیایی جهان اسلام مورد بررسی قرار دادند و چنین می‌نمایند که این مراسم تجلی قدرت گفتمان جهانی تشیع است. دسته چهارم پژوهش‌های انجام شده هم از دریچه روان‌شناسی اجتماعی به موضوع تأثیرات مناسک پیاده‌روی اربعین پرداختند و به تأثیرات روانی و آرامش‌بخش، صمیمیت‌آفرین و همبستگی‌زای این مناسک در زیست فردی و اجتماعی پرداختند. از این‌رو می‌توان کانون مهم این پژوهش‌ها را گفتمان هویت‌سازی و تولید انسجام و همبستگی اجتماعی تعبیر کرد.

۴. ملاحظه‌های نظری

۴-۱. تعریف مفاهیم

۴-۱-۱. هویت قومی

هویت قومی به معنای احساس تعهد و تعلق و وفاداری به نمادهای قومی است. از نظر اسمیت گروه قومی عبارت است از: «یک جمعیت انسانی مشخص با یک افسانه اجدادی مشترک، خاطرات مشترک، عناصر فرهنگی، پیوند با یک سرزمین تاریخی یا وطن و میزانی از حس منافع و مسئولیت» (اسمیت، ۱۳۷۷، ص. ۳۷). اسمان^۱ قومیت را به‌عنوان علاقه و آگاهی ذهنی از هویت، تعلق، منافع مشترک و علائق مشترک و اشتراکات عینی فرهنگی در زبان، پیشینه تاریخی، دین و سرزمین مشترک تعریف کرده است. الکساندر، قومیت را این‌گونه تعریف می‌کند: «ویژگی‌های اولیه واقعی یا تصویری که باعث پیوند یافتن گروهی از افراد به دلیل وجود نژاد، مذهب و ریشه ملی^۲ مشترک، به اضافه زبان و یا خصوصیات فرهنگی مشترک دیگر می‌گردد که ناشی از سرزمین آباء و اجدادی مشترک می‌باشد».

از نظر وینریش^۳، مفهوم هویت قومی یک روش برای فهم نیازها و تهدیدات است که گروه‌های قومی در مقابل خود احساس می‌کنند (weinreich, 200, p. 83). ایساجیو^۴ در مطالعه تجربی خود در سال ۱۹۹۹ سه نوع مهم هویت قومی - هویت

1. Esman

2. National origin

3. weinreich

4. Isajeeu

قومی مبتنی بر احساسی آئینی، - هویت قومی شناختی، - هویت قومی مبتنی بر شورش را از یکدیگر تمییز داد (malesvic, 2002, p. 204). به عقیده گرینورد^۱ قومیت هم دارای مؤلفه‌های ذهنی^۲ و هم‌عینی^۳ است که عبارت‌اند از: علاقه و آگاهی ذهنی از هویت، تعلق، منافع مشترک و علائق مشترک و اشتراکات عینی فرهنگی در زبان، پیشینه تاریخی، از این رو گروه قومی، اجتماع کوچکی از انسان‌ها در درون جامعه‌ای بزرگ‌تر است که به صورت واقعی یا احساسی و ادراکی دارای اصل و نسبت مشترک، خاطرات مشترک و گذشته تاریخی، فرهنگی، مشترک است. همچنین دارای یک یا چند عنصر نمادین نظیر؛ خویشاوندی، مذهب، زبان، سرزمین و خصوصیات ظاهری و فیزیکی مشترک می‌باشد که هویت گروهی آنان را از گروه‌های دیگر متمایز می‌سازد و اعضای آن به تعلقات گروهی، قومی خویش آگاهی دارند.

بارت^۴ یک گروه قومی را جمعیتی مشخص تعریف می‌کند که دارای چهار ویژگی ماندگاری زیست‌شناختی، برخورداری از صورت‌ها و ارزش‌های فرهنگی بنیادین مشترک، فرصت‌ها و زمینه برای ارتباطات و تعاملات، و عضویت در آن هم از سوی افراد درون گروه هم از سوی دیگر آن به‌عنوان مقوله شناخته می‌شود که با دیگر مقولات هم رده خود متفاوت است (هزمت، ۱۳۹۸، ص. ۱۱)؛ لذا قومیت را مانند رابطه اجتماعی و سیاسی خاصی بین کنشگرانی که خود را به لحاظ فرهنگی و اجتماعی و سیاسی از اعضای دیگر گروه‌ها متمایز می‌دانند، می‌بیند.

۴-۲. مبانی نظری

در این مقاله با توجه به موضوع مورد بحث یعنی پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یک آئین و مناسک دینی و تأثیر آن بر روی همبستگی اجتماعی و تقویت هویت ملی در میان عرب‌زبانان خوزستان از نظریه‌های مرتبط با تأثیر آئین‌ها و نمادها و مناسک بر روی همبستگی اجتماعی و هویت ملی به‌عنوان مبانی نظری استفاده می‌کنیم.

مناسک را می‌توان به مجموعه‌ای از کنش‌ها، حرکات، ابزارها و اشیاء، مهارت‌ها و شیوه‌های هماهنگی و باهم‌بودگی و دعاها و اوراد و روابط حسی و عاطفی، تعریف کرد که در یک نظم معنایی خاص قرار گرفته و نوعی تعلق به یک یا چند باور یا آئین دینی، عقیدتی، سیاسی، اجتماعی، قومی، و... را نشان داده و میان گروه‌های

1. Greenwerd
2. Subjective
3. Objective
4. Bart

اجتماعی مبادله یا منتقل می‌شوند؛ لذا مناسک و آئین‌ها شکل ظاهری هویت و همبستگی اجتماعی را تشکیل می‌دهند و آمادگی روانی برای بروز دادن حس تعلق و تعهد به هویت و باور و یا یک نوع ایدئولوژی و انجام کنش‌های جمعی به وجود می‌آورد.

کارکردگرایان، مناسک را به‌عنوان یک سازوکار برای تنظیم و تثبیت نهادهای اجتماعی از طریق تنظیم تعاملات اجتماعی، حفظ اخلاق گروهی و بازگرداندن هماهنگی و بازتولید تعادل و ثبات اجتماعی می‌دانند. رادکلیف - براون، مناسک را به‌عنوان ابزار علاقه مشترک به‌طور نمادین یک جامعه می‌دید و این اضطراب تنها در صورتی احساس می‌شد که مراسم انجام نشود. هومنز در پی حل این نظریه‌های متضاد با تمایز گذاشتن بین «اضطراب اولیه» احساس شده توسط افرادی که فاقد تکنیک‌های تضمین نتایج هستند و «اضطراب ثانویه (یا جابه‌جا شده)» احساس شده توسط کسانی بود که مناسک اولیه را انجام نداده‌اند. هومنز استدلال کرد که مناسک پاکسازی ممکن است برای رفع اضطراب ثانویه انجام شود (Dagli, 2015).

مناسک، اغلب از دین یا از سنت ریشه می‌گیرند، ولی در دوران جدید، شاهد بروز گروهی از مناسک مدرن و حتی پسانوین نیز بوده‌ایم که عموماً از مناسک سنتی و دینی الگوبرداری می‌کنند؛ اما در قالب‌های سکولار قرار می‌گیرند. نظریه وان جنپی که برای بررسی مناسک به‌صورت گسترده‌ای به کار رفته است، عمدتاً به مناسک موسوم به گذار مربوط می‌شوند، یعنی چهار مناسک مهم که در بحران‌های زندگی^۱ طبقه‌بندی می‌شوند و شامل تولد، بلوغ، ازدواج و مرگ می‌شوند.

مناسک آئینی، کنش متقابل آئینی و احساساتی را ایجاد می‌کند که اساس زندگی اجتماعی، شکل ظاهری هویت و همبستگی اجتماعی را تشکیل می‌دهند. گیرتز در رویکرد تفسیری خود می‌کوشد تا معانی و ارزش‌های اعمال و مناسک دینی و فرهنگی را روشن کند، برای این مهم اعمال و مناسک دینی را به‌عنوان متنی می‌بیند که دارای لایه‌های متعددی از معانی و ادراک است از این‌رو در نگاه گیرتز دین و هویت معنای کنشگران مجموعه‌ای از مناسک و نمادهاست که با هرمنوتیک فرهنگی ساخته می‌شوند و این نمادها و مناسک سبب می‌شوند (Snoek, 2014, p. 56).

آیین‌ها و نمادها، شکل ظاهری هویت همبستگی اجتماعی را تشکیل می‌دهند. اجرای آئین‌ها، مناسک و آداب و رسوم مشترک با توجه به برگزاری دسته‌جمعی

آن‌ها و میزان علاقه و مراقبت و اعتقاد در انجام آن، میزان همبستگی را متأثر خواهد کرد؛ به طوری که اگر میزان شرکت کنندگان و یا عقاید باوری افراد و گروه‌ها در جامعه نسبت به این آئین‌ها کاهش یابد، همبستگی اجتماعی آن جامعه به همان میزان کاسته خواهد شد. مشاهده عینی احساسات و رفتار دیگران و گردهمایی در یک زمان و مکان خاص به افراد جامعه حس غرور و وابستگی متقابل می‌دهد. طی انجام این مراسم، فرد حس موجودیت در گروه را تجربه کرده، آن را در خود قوی‌تر می‌سازد که نتیجه آن همبستگی اجتماعی بیشتر است (Hosser & Loegelgia, 2002, p. 238).

گیرتز در رویکرد تفسیری خود می‌کوشد تا معانی و ارزش‌های اعمال و مناسک دینی و فرهنگی را روشن کند. برای این مهم اعمال و مناسک دینی را به‌عنوان متنی می‌بیند که دارای لایه‌های متعددی از معانی و ادراک است. از این‌رو در نگاه گیرتز دین و هویت معنای کنشگران مجموعه‌ای از مناسک و نمادهاست که با هرمنوتیک فرهنگی ساخته می‌شوند (Snoek, 2014, p. 321).

طبق نظر گیرتز، آئین‌های و مناسک در واقع قدرت و هویت را می‌سازند و معتقد است که مناسک زینت قدرت سیاسی نیستند بلکه قدرت بازیگران سیاسی به توانایی آنها در ایجاد تشریفات و چهارچوب کیهانی بستگی دارد که سلسله مراتب اجتماعی تحت رهبری پادشاه قرار دارد، طبیعی و مقدس تلقی می‌شود.

دورکیم به نقش بسیار مهم مناسک بر همگرایی اجتماعی پرداخته‌است (نش و اسکات، ۱۳۹۵، صص. ۱۵۰-۱۸۰). شکل عمومی آگاهی این قلمرو زندگی اجتماعی «احساسات، ایده‌ها و تصاویری را ایجاد می‌کند که پس از تولد از قانون خود پیروی می‌کنند» (دورکیم، ۱۹۹۵، ص. ۴۲۶). جامعه مبتنی بر تمایل و ظرفیت فرد نیست بلکه نمادها در تعامل اجتماعی شکل می‌گیرند و سپس توسط افراد مورد استفاده قرار می‌گیرند. از دیدی دورکیم محتوای آگاهی افراد از رهگذر حضور در مناسک ساخته می‌شود یا تغییر می‌کند. افراد در طی مناسک از حیات فردگرایانه روزمره، به جهان حیات جمعی و وجدان جمعی و آگاهی جمعی پیوندی مجدد پیدا کرده و موقعیت و وظیفه‌شان را نسبت به جامعه در خود بازتولید و تقویت می‌کنند (دورکیم، ۱۳۸۳، ص. ۵۱۳).

گیدنز مناسک را عامل ایجاد حس جهت فایق آمدن بر تردید و سردرگمی، معنادار ساختن و قابل تحمل نمودن رنج در روحيات بشری، ایجاد فضای شاد درخانه و ارتباطی نمودن خانواده را از کارکردهای مناسک بیان نموده‌اند (گیدنز،

۱۳۸۷، ص. ۲۲۰).

از دید گافمن مناسک و ارتباط و تعامل در یک چهارچوب زمانی آنها در موقعیت‌های اجتماعی اتفاق می‌افتند و به‌نوبه خود به شکل دادن فرایندهای آئینی نهادها کمک می‌کنند و آنها با روشی که قاب‌بندی می‌شوند تعیین می‌شوند (گافمن، ۱۹۷۴). در مناسک، گذار بین یک موقعیت یا نهاد اجتماعی به دیگری شکل می‌گیرد و تفاوت بین انسان‌ها و موقعیت‌هایی که در آن قرار دارند مورد مذاکره و بررسی قرار می‌گیرند (ولف و زیرفاس، ۲۰۰۴، ۲۰۰۵).

وربیت^۱، مناسک را یکی از مؤلفه‌های کلیدی دینداری دانست و مناسک به‌عنوان معیار روش‌شناختی برای سنجش دینداری معرفی می‌کند و مناسک را به چهار بعد محتوا، فراوانی، شدت و مرکزیت تقسیم کرده است (Eller, 2007, p. 12).

بنابر دیدگاه ترنر، دین صرفاً بازتابی از روابط سیاسی اقتصادی نیست؛ آیین صرفاً وظیفه ایجاد توازن در جامعه و برطرف کردن منازعات و گسستگی‌های اجتماعی را بر عهده ندارد. تحلیل آیین برای دانستن اینکه مردم چگونه می‌اندیشند و احساس می‌کنند مهم است؛ اما آیین صرفاً حکایت‌گر نیست بلکه توانایی ایجاد تحول در سلوک، اعتقاد و تغییر موقعیت‌های اجتماعی افراد را نیز دارد (Deflem, 1991, p. 23).

از دید میکالیسون^۲ پیاده‌روی، یک نوع زیارت است و زیارت پیاده‌روی برای خود آرامشی و سلامتی و خود درمانی و تسکین روح رنجور انجام می‌شود و سلامت روان را تأمین و تضمین می‌کند و در صورت تکرار می‌تواند منبع مهمی برای معنایابی و هویت‌سازی می‌شود (Mikaëlsson, 2012, p. 262).

از دید ورینیس^۳ زیارت تولد آرزوها و اعتقادات است؛ آرزوها راه‌حلی از میان انواع راه‌حل‌های انسان برای حل مشکلات و پاسخ به شبهات اعتقادی است، به عبارتی زیارت، عقیده به قدرت ماورایی برای حل و درمان مشکلات حل‌نشده و درمان‌ناپذیر هستند. زیارت مظهر امر آرمانی و متعالی است (Eller, 2007, p. 11). بر اساس این معنا، عمل مناسکی زیارت متضمن چاره‌جویی انسان برای رسیدن به آرزوهای خویش با توسل و تمسک به افرادی است که قدرت خارق‌العاده‌های دارند. گیسلر^۴ معتقد است هر تجربه دینی دارای سه ویژگی آگاهی از امر متعالی، احساس

1. Verbit
2. Mikaelsson
3. Verreneas
4. Gessler

از خضوع و فروتنی در برابر امر متعالی و اینکه شخص مذهبی به امر متعالی به‌عنوان غیر خودش آگاهی دارد.

از منظر دیگر، نظریه‌های متفکرین مسلمان هم در مورد تأثیر مناسک و آئین‌ها در فرایند هویت‌سازی قابل تأمل است. از دید فارابی و خواجه نصیرالدین طوسی، محبت که عامل شکل‌گیری همبستگی اجتماعی و موجد هویت جمعی و عدالت است، نتیجه عقاید و باورها و اعمال و مناسک دینی مشترک است (بحرانی، ۱۳۹۳، ص. ۹۶). بر اساس نظریه فارابی، پیاده‌روی اربعین با گسترش محبت هم در سطوح خرد فردی و هم در سطح کلان و ملی و فراملی کلان زائران، سبب همگرایی و همبستگی اجتماعی گردیده و عامل قدرتمندی در ادغام اجتماعی خرده‌فرهنگ‌های مختلف جامعه با محوریت هویت اربعینی است (بحرانی، ۱۳۹۳، ص. ۹۷).

امام خمینی مناسک اربعین را یکی از مبانی وحدت‌بخشی و انسجام جوامع اسلامی در عصر جدید می‌داند و بر ظرفیت‌های هویت‌سازی و معناسازی اربعین تأکید می‌کند (خمینی، صحیفه امام، ج ۱۵، ص. ۴۳۷). شریعتی از اربعین به‌عنوان یک فرار روایت دینی یاد می‌کند که آرزوها و آمال نسل‌های مختلف را به یک گفتمان تبدیل کرده است و از دید شریعتی اربعین و آموزه‌های آن یک انرژی همیشگی و تاریخی برای ساختن و بازگشت به خویش است (شریعتی، ۱۳۷۵، ص. ۱۱۶). حنفی متفکر برجسته مصری در ضرورت استفاده از مناسک‌ها و آئین‌های دینی از جمله حج، از نماز جمعه به‌عنوان مهم‌ترین ذخایر و گنج‌های فرهنگ اسلامی یاد می‌کند که می‌تواند گفتمان واحدی برای توسعه در جهان اسلام ایجاد کند و منظومه تمدنی اسلامی را به‌سوی یکپارچگی و وحدت و یکصدایی حرکت دهد (ظریفیان و دیگران، ۱۳۹۹، ص. ۶۱).

علامه طباطبایی در بررسی کارکردهای دین در زندگی انسان معاصر، به نقش و تأثیرات مناسک دینی در زندگی روزمره انسان توجه داشته و معتقد است که اجرای مناسک و آئین‌های دینی معانی مشترک و جهت‌بخشی برای پیروان آن ایجاد می‌کند و موقعیت فرد را در جهان تبیین می‌نماید و شیوه عمل خاصی را ارائه می‌دهد. علامه طباطبایی معتقد است مناسک دینی مثل نماز و روزه و حج به زندگی انسان معنا می‌بخشد و انسان‌ها را از بی‌معنایی نجات می‌دهد (علمی و دیگران، ۱۳۹۲، ص. ۴).

با توجه به نظریه‌های گفته شده، نظریه‌های گیرتر به‌دلیل تأکید این نظریه بر قدرت و ظرفیت هویت‌سازی مناسک و آئین‌های دینی، نظریه گافمن به‌دلیل تأکید

بر روی تأثیر مناسک بر ایجاد و گسترش روابط اجتماعی معطوف به هدف و همبستگی و نظریه فارابی به دلیل تأکید بر ایجاد محبت و همسویی در مناسک دینی و نظریه علامه طباطبایی به دلیل تأکید بر تأثیر مناسک بر معناسازی و هدف مشترک در تحلیل و تبیین کارایی بیشتری دارند.

۵. روش پژوهش

در این پژوهش، روش نظریه زمینه‌ای با رویکرد ساختی چارمز^۱ مورد استفاده قرار گرفت. در این رویکرد، واقعیت تحقیق در یک وضعیت ساخته می‌شود و شامل آن چیزی می‌شود که محققان و مشارکت‌کنندگان آن را به وجود می‌آورند و در درون آن عمل می‌کنند؛ بنابراین نسبت‌گرایی، وجه مشخصه عمل پژوهش می‌شود تا فرایندها و احکام پروبلماتیک و عینی. حقایق پژوهش داده‌شده نیستند؛ آن‌ها بر ساخته شده هستند. نگرستن به پژوهش به‌عنوان بر ساخته شده تا کشف‌شده، بازاندیشی پژوهشگران را نسبت به کنش‌ها و تصمیماتشان تقویت می‌کند (Charmaz, 2014). نمونه آماری این پژوهش را که در ماه محرم و صفر سال ۱۳۹۹ انجام شده است، ۳۰ نفر از نخبگان علمی و فعالان سیاسی و اجتماعی و روحانیان عرب‌زبانان خوزستان تشکیل دادند که در شهرهای اهواز، خرمشهر، آبادان سکونت دارند؛ در این پژوهش از نمونه‌گیری هدفمند نظری استفاده شد؛ به طوری که در ابتدای پژوهش، با بهره‌گیری از نمونه هدفمند نظری، افرادی که بیشترین شناخت و تجربه را نسبت به موضوع مورد مطالعه داشتند، انتخاب شدند. سپس نمونه‌گیری به صورت نظری و به واسطه جمع‌آوری داده‌های اولیه و تحلیل آن‌ها، شکل‌گیری مقوله‌ها و مفاهیم در حال پیدایش، ادامه یافت.

1. Charmaz

جدول (۲): اطلاعات کلی جامعه آماری پژوهش

محل تولد	جنس	سن	تحصیلات	گروه شغلی - کنشگری
اهواز	مرد	۴۸	کارشناسی ارشد	مقام سیاسی - اجرایی
اهواز	مرد	۵۴	کارشناسی	مقام سیاسی - اجرایی
خرمشهر	مرد	۵۷	کارشناسی ارشد	مقام سیاسی - اجرایی
اهواز	مرد	۵۳	کارشناسی ارشد	مقام سیاسی - اجرایی
آبادان	مرد	۴۸	کارشناسی ارشد	مقام سیاسی - اجرایی
اهواز	مرد	۴۹	کارشناسی ارشد	روزنامه‌نگار - اصحاب رسانه
شادگان	مرد	۵۲	کارشناسی ارشد	روزنامه‌نگار - اصحاب رسانه
اهواز	زن	۴۱	کارشناس	روزنامه‌نگار - اصحاب رسانه
اهواز	مرد	۵۴	دکتر	استاد دانشگاه
آبادان	مرد	۴۸	دکتر	استاد دانشگاه
خرمشهر	زن	۴۶	دکتر	استاد دانشگاه
اهواز	مرد	۴۸	کارشناسی ارشد	معلم - آموزش و پرورش
اهواز	مرد	۳۷	کارشناسی ارشد	بازیگر
خرمشهر	مرد	۴۱	کارشناسی	بازیگر
اهواز	زن	۴۶	کارشناسی ارشد	معلم
شوش	زن	۴۷	کارشناسی ارشد	زن فعال سیاسی اجتماعی
شادگان	زن	۳۸	کارشناسی ارشد	زن فعال سیاسی اجتماعی
خرمشهر	زن	۴۶	کارشناسی	زن فعال سیاسی اجتماعی
اهواز	زن	۴۵	کارشناسی ارشد	زن فعال سیاسی اجتماعی
آبادان	زن	۳۸	کارشناسی	زن فعال سیاسی اجتماعی
سوسنگرد	زن	۴۶	کارشناسی ارشد	زن فعال سیاسی اجتماعی
اهواز	زن	۴۳	کارشناسی ارشد	زن فعال سیاسی اجتماعی
اهواز	مرد	۵۲	حوزوی	روحانی
اهواز	مرد	۵۱	حوزوی	روحانی
خرمشهر	مرد	۴۸	حوزوی	روحانی
اهواز	مرد	۴۱	کارشناسی ارشد	معلم

همچنین برای برای جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه متمرکز استفاده گردید. چارمز معتقد است مناسب‌ترین راه برای تولید داده‌ها در تحقیقات کیفی مصاحبه متمرکز است و در سه گام، تهیه راهنمای مصاحبه طراحی سوالات مصاحبه از کلی به جزئی و در گام سوم متن مصاحبه‌ها، پس از مکتوب شدن، چندین مرتبه مرور و استخراج شدند.

در این روش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از سه روش کدگذاری اولیه، متمرکز و نظری استفاده گردید. در کدگذاری اولیه، متن به صورت خطبه خط کدگذاری شد و مقوله‌ها استخراج شد؛ در گام بعدی در فرایند کدگذاری متمرکز، این مقولات با یکدیگر مقایسه شدند و کدهایی برای ارتباط این مقولات با یکدیگر ابداع شدند؛ سپس در مرحله کدگذاری نظری، مقوله هسته‌ای پژوهش مشخص شد.

برای ارزیابی پژوهش از دو معیار اعتمادپذیری و انتقال‌پذیری استفاده شد. برای سنجش اعتمادپذیری، نخست پس از پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها و نوشتن گزارش‌های پژوهش، نتایج پژوهش در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت و آن‌ها موافقت خود را با یافته‌های پژوهش اعلام کردند. دوم، داده‌ها و اطلاعات در یک بازه ۳ ماهه و با گفتگوی روزانه محقق با مشارکت‌کنندگان جمع‌آوری گردید. همچنین برای برآورده کردن معیار انتقال‌پذیری، تلاش گردید که نمونه مورد انتخاب از همه اعضاء و گروه‌های جمعیت‌شناختی باشد و همچنین تمامی جوانب متفاوت هر فرد نمونه در خصوص موضوع پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

۶. یافته‌ها

۶-۱. کدگذاری اولیه و متمرکز

در مصاحبه‌های انجام‌شده در رابطه با موضوع پیاده اربعین، بیش از ۲۶۰ کد اولیه استخراج شد که پس از حذف کدهای تکراری، بیش از ۱۹۰ کد اولیه مورد استفاده قرار گرفتند. با بررسی مداده‌ها و کدهای اولیه، هشت کد مرکزی «فرصت فقرزدایی و محرومیت‌زدایی»، «حس محرومیت تجربه‌شده»، «تدارک فضای شناختی از عرب‌زبانان - کنش متقابل اجتماعی»، «الگوواره هویت‌ساز اربعین»، «اربعین مولد سرمایه اجتماعی»، «بازتولید همبستگی اجتماعی» و «هویت ملی قدرتمندتر» استخراج و بر ساخت شد.

بررسی تأثیر مناسک پیاده‌روی اربعین بر محرومیت‌زدایی از عرب‌زبانان از دید نخبگان عرب‌زبان

عوارض و پیامدهای به‌جامانده از سیاست‌های قومی در رژیم پهلوی و دوران طولانی ۸ ساله دفاع مقدس و جنگ تحمیلی و دوران طولانی‌تر باسازی فرایند توسعه انسانی مناطق عرب‌زبان آسیب‌دیده از جنگ با تاخیر زیادی مواجهه نموده است و سبب انباشت محرومیت‌های تاریخی در این مناطق گردید. از این‌رو ذهنیتی ایجاد شده است که محرومیت و تداوم شرایط موجود امری تاریخی و مستمر است.

اول داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و استخراج کدهای اولیه و برساختی نشان می‌دهد پیاده‌روی اربعین فرصت‌ها و زمینه‌های اقتصادی بزرگ برای عرب‌زبانان ساکن در مسیر ایجاد می‌کند و این امر می‌تواند زمینه‌های شغلی و درآمدی مناسبی برای روستاهای محروم آن منطقه باشد. از این‌رو داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی محقق را بر آن داشت که کدهای اولیه مربوط به گردشگری مالی و فرصت‌های اقتصادی را در یک کد مفهومی‌تر و تحلیلی‌تر یعنی محرومیت‌زدایی و فقرزدایی از عرب‌زبان‌ها خلاصه ترکیب و طبقه‌بندی نمایند.

حسین، روزنامه نگار ۴۹ ساله: در ایام پیاده‌روی اربعین برای خیلی از جوانان بیکار منطقه فرصتی فراهم می‌شود که با فروش ملزومات سفر درآمد جزئی داشته باشند. محمد حسین، روحانی ۴۸ ساله: کاش مسئولان فکر می‌کردند مردم عرب‌زبان و محروم منطقه از برکت سفره امام حسین (علیه‌السلام) بهره‌ای می‌بردند. نمی‌دونم ولی اگر بخوان راهی پیدا می‌کنند.

حسینی‌السادات فعال زنان: در ایام پیاده‌روی اربعین و چند میلیون ایرانی تردد می‌کنند اگر هر ایرانی یک میلیون هم در مناطق عرب‌زبان هزینه کنند زندگی روستاها و شهرک‌های مسیر.

دوم داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای اولیه برساخته نشان می‌دهد که نابرابری فرصت‌های اجتماعی اقتصادی عرب‌زبان‌ها به‌دلیل سیاست‌های غلط گذشته بیکاری محرومیت و از بین رفتن فرصت‌ها و اشتغال در مشاغل دوم پایه و غیرماهر سبب ایجاد و تجربه محرومیت مضاعف و نهادی شده است. از این‌رو داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی محقق را بر آن داشت که کدهای اولیه مربوط به نابرابری فرصت‌های اجتماعی و اقتصادی و محرومیت در دوران گذشته را در یک کد مفهومی‌تر و تحلیلی‌تر حس محرومیت تجربه شده خلاصه، ترکیب و طبقه‌بندی کند. علی، استاد دانشگاه ۵۴ ساله: ما عرب‌زبان‌ها اگرچه همه شیعه هستیم ولی تقریباً

همیشه محروم بودیم و هستیم. محرومیت تاریخی و تمام نشدنی است. در دوران شاه و پدرش در دوران جمهوری اسلامی فرقی نکرد.

جواد روزنامه‌نگار ۵۴ ساله: عرب‌زبانان در همه دوره‌های تاریخی محروم بودند، نفت و گاز و این دولت و اون دولت نداره، ما عادت کردیم به فقر و محرومیت.

سوم داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای اولیه برساختی نشان می‌دهد پیاده‌روی اربعین و دلیل کنش‌های متقابل اجتماعی و میزبانی و پذیرایی عرب‌زبان‌ها از زائران فرصتی را برای ارتباط مستقیم و معاشرت و شناخت کامل‌تر از نحوه زیست و نیز میزان محرومیت و انتظارات و نیازمندی‌های عرب‌زبان‌ها ایجاد می‌کند. از این‌رو داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی محقق را به این سو هدایت نمود که کدهای اولیه مربوط به شناخت محیط و نیازمندی‌ها و عینیت مهم محیط زندگی عرب‌زبانان را در یک کد مفهومی‌تر و تحلیلی‌تر تدارک فضای شناختی از عرب‌زبان‌ها خلاصه ترکیب و طبقه‌بندی کند.

احمد، روحانی ۵۲ ساله: خیلی از هموطنان آگاهی و شناخت کاملی از زندگی فقیرانه ما عرب‌زبان‌ها ندارند از محرومیت و فقر در منطقه بی‌خبرند اون هم با وجود این همه منابع نفت و گاز.

کریم، روحانی ۵۱ ساله: در این سال‌ها دوستان زیادی از مناطق مختلف پیدا کردیم که با آنها روابط خانوادگی داریم، مرتب رفت‌وآمد داریم.

ادراک نخبگان عرب‌زبان از سازوکار هویت‌سازی پیاده‌روی اربعین در میان

عرب‌زبانان

بر اساس تحلیل نظری و داده و کدهای متعدد این تحقیق، عرب‌زبانان در تمام روایت‌های تاریخی مهم جامعه ایرانی از جمله جنگ تحمیلی، مبارزه با بیگانگان و مبارزه با استعمار همراه و همدل با جامعه ایرانی عمل کرده است و اندک رفتارهای مرکزگرای یا به دلیل دخالت دولت‌های خارجی و یا به دلیل احساس محرومیت نسبی و احساس طردشدگی به وجود آمده است. این داده‌ها نشان می‌دهند که در بیان نخبگان عرب‌زبان تشیع از اهمیت زیادی برخوردار است و به‌زعم آنها شاید مهم‌ترین حلقه پیوند عرب‌زبانان با جامعه ایرانی است ولی ساختار نظام اجتماعی کمتر به این مهم توجه عملی نموده است.

باید اذعان کرد که یکی از مشکلات سپهر عمومی جامعه ایرانی این است که در جامعه ایران نیروهای اجتماعی کمتر فرصت گفتگو داشته‌اند و کمتر موضوعات و تصمیم‌گیری‌ها به بحث و بررسی همه‌جانبه گذاشته و جنبه‌های مختلف مسائل دیده

شده است تا موضوعات درونی و اجتماعی بشوند. این امر سبب شد که تعاملات اجتماعی و علمی موضوع کم‌اهمیتی جلوه نماید و شناخت‌ها از ظرفیت‌های همدیگر ناکافی بماند.

چهارم مطابق داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای اولیه بر ساخته نشان می‌دهد که میزبانی از زائران در اربعین حسینی فرصتی برای شناخت از رفتارها و کنش متقابل اجتماعی فراهم می‌کند که این می‌تواند حس مثبت و عینی و واقع‌گرایانه‌تری ایجاد کند و زائران نسبت به هموطنان عرب‌زبان خود شناخت دقیق‌تر و عینی‌تری به‌دست آورند. از این‌رو محقق بر اساس داده‌ها و کدهای اولیه برساختی به این سمت هدایت شد که کدهای اولیه مربوط به حس منفی و بدبینی و ترس از عرب‌زبانان خوزستانی را در یک کد مفهومی‌تر و تحلیلی‌تر زدودن بدبینی و عرب‌ستیزی خلاصه ترکیب و طبقه‌بندی کند.

نجمه، فعال سیاسی زنان: به‌صورت سنتی نوعی حس بدبینی نسبت به عرب‌ها و یا عرب‌هراسی بین مردم ایران وجود دارد ولی در اربعین فرصتی شد که از نزدیک با روحیات و تعلقات بالای عرب‌زبانان به نسبت به ایران آشنا بشوند.

پنجم بر اساس داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای اولیه، پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یکی از مناسب‌ترین هویت‌ساز و وحدت‌آفرین و معنا‌ساز سبب به‌وجودآوردن و یا تقویت شرایطی می‌شود که اعتمادآفرین است و مشارکت را افزایش می‌دهد؛ لذا محقق بر حسب داده‌ها و کدهای اولیه و ساختی و حس تعلق و تعهد و تقویت هویت جمعی هویت شیعی و هویت اربعینی. نظام موفق بر حسب داده‌ها و کدهای اولیه بر ساخته حس تعلق و تعهد و تقویت هویت جمعی و هویت شیعی و هویت اربعینی کد مفهومی‌تر و تحلیلی‌تر الگوواره هویت‌ساز اربعین را مورد استفاده قرار داده است..

محمدطاه‌ها، استاد دانشگاه ۴۸ساله: در ایام پیاده‌روی اربعین و موکب‌داری و میزبانی از زائران ابا‌عبدالله برای ما عرب‌زبان‌ها بسیار لذت‌بخش است و حس خوبی داریم.

فرهنگ شیعی مهم‌ترین حلقه زنجیره اتصال ما عرب‌ها با بقیه مردم ایران، واقعاً تشیع و اربعین همدلی عجیبی بین مردم ایران و عرب‌زبانان ایجاد کرده، اصلاً اربعین خودش یک هویت است.

ششم مطابق داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای اولیه از دید کنشگران و فعالان سیاسی - اجتماعی عرب‌زبان حس تعلق به یک هویت جمعی شیعی بزرگ‌تر و کارکردهای متنوع آنها موجب انگیزه مضاعف و تمایل عرب‌زبانان

برای تعامل و مشارکت بیشتر و کاهش اختلافات قومی می‌گردد. از این رو داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی محقق را به این سو هدایت کرد که کدهای اولیه مربوط به گرایش و خواسته روحی و فرهنگی عرب‌زبانان خوزستان در راستای بازتولید سرمایه اجتماعی را در یک کد مفهومی تر و تحلیلی تر اربعین مولد سرمایه اجتماعی خلاصه ترکیب و طبقه‌بندی کند.

علی استاد دانشگاه: واقعاً به تمام معنا، پیاده‌روی اربعین منبع انرژی و همبستگی برای ایران، برای ما عرب‌زبانان، واقعاً احساس می‌کنم که در ایام اربعین حس قومی در میان عرب‌زبانان کم‌وبیش، فقط به زائرین و خدمت به آنها فکر می‌کنند. به اعتماد عمیقی داره شکل می‌گیره

هفتم بنا بر داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها و کدهای اولیه و برساختی الگوواره هویت‌ساز اربعین و آفرینش و تولید سرمایه اجتماعی موجب ایجاد حس مثبت برای همراهی و همدلی بیشتر با جامعه ملی و احساس همبستگی اجتماعی می‌گردد. از این رو محقق بر اساس داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی مربوط به تمایل و گرایش فرهنگی و معنوی عرب‌زبانان را در یک کد مفهومی تر و تحلیلی تر بازتولید همبستگی اجتماعی صورت‌بندی و خلاصه نماید.

هشتم و در آخر، داده‌ها و اطلاعات مستخرج از مصاحبه و کدهای اولیه و برساختی نشان می‌دهد که الگوواره هویت‌ساز اربعین و تولید سرمایه اجتماعی و بازتولید همبستگی اجتماعی فرصت و شرایطی را برای گرایش قوی تر عرب‌زبانان نسبت به جامعه ایرانی و اجتماعی ملی ایجاد می‌کند؛ لذا محقق بر اساس داده‌ها و کدهای اولیه بر ساختی گرایش به اجتماعی ملی را در کد مفهومی تر و تحلیلی تر هویت قدرتمندتر ترکیب و صورت‌بندی و خلاصه کرده است.

محمدطاهای استاد دانشگاه: واقعاً میشه از گفتمان هویتی اربعین صحبت کرد. جامعه ما هم همینه می‌خواد، گفتمانی فرا قومی و حتی دینی.

جواد، روحانی: تجربه میزبانی من در این سال‌ها نشون داده که پیاده‌روی اربعین داره به آئینی هویت‌ساز تبدیل میشه، خودش به تنهایی یکی از روایت‌های زندگی در دورن جدید، خیلی قابل مطالعه است، همه جور آدم میاد، از هر صنفی و اعتقادی میاد و این تکثر خیلی قشنگه، تکثر اتحاد آفرینیه.

جدول (۳): کدهای متمرکز و تبیینی استخراج شده از تأثیر مناسک ساده روی اربعین بر روی قدرتمندی هویت ملی

سطح کدهای متمرکز	ابعاد کدهای متمرکز	کدهای متمرکز	کدهای اولیه
ذهنی	داخلی	فرصت فقرزدایی و محرومیت‌زدایی	میزبانی از زائران حسینی برکت می‌آورد. میزبانی از زائرین، گردش مالی بزرگ در منطقه دارد. میزبانی از زائرین برخی کارگاه‌های کوچک را فعال تر می‌کند. میزبانی از زائران باعث رونق کسب‌وکار می‌شود. میزبانی از زائران باعث رفع بیکاری فصلی در منطقه می‌شود. میزبانی از زائران اربعین زمینه‌های جدیدی از کسب‌وکارها ایجاد می‌کند.
		التیام محرومیت‌های مستمر تاریخی	ما حتی نسبت به فارس‌زبانان خوزستان محروم‌تریم. همه ایران از نفت ما آباد شد ولی خوزستان محروم‌تر شد. بقیه مناطق ایران روزبه‌روز وضعیتشان بهتر می‌شود و ما بدتر - ما قابل مقایسه با کویت و امارات و... نیستیم - چه فرقی بین اهواز و اصفهان و تهران هست؟ بخشی از درد و رنج ما درمان شود کافی است - همدلی و همدردی با فقر ما هم ارزشمند است - در مناسک اربعین کسی گرسنه نمی‌ماند.
ذهنی	داخلی	تدارک فضای شناختی از عرب‌زبانان - کنش متقابل اجتماعی	اربعین فرصتی برای معرفی هویت ایرانی عرب‌زبان‌ها. اربعین فرصتی برای تعامل مستقیم با سایر هموطنان با فرهنگ عامه از زبان‌ها. اربعین فرصتی برای تعامل و شناخت شرایط زیست‌محیطی عرب‌زبان‌ها. اربعین فرصتی برای معرفی هویت شیعی عرب‌زبان‌ها. اربعین فرصتی برای آشنایی هموطنان با محرومیت‌های عرب‌زبان‌ها.
		زدودن بدبینی و عرب‌ستیزی	عرب‌زبان‌ها تهدیدی برای امنیت ملی نیستند. زائران حس خوبی به عرب‌زبان‌ها پیدا کردند. زائران عرب‌زبان‌ها را قابل اعتماد می‌دانند. دلیل برای عرب‌ستیزی نیست.
		پارادایم هویت ساز اربعین	پیاده‌روی اربعین می‌تواند قوم‌گرایی را کاهش دهد. خوزستان سرزمین تاریخی تشیع است. پیاده‌روی اربعین فرهنگ مدارا را تقویت می‌کند. پیاده‌روی اربعین نوع دوستی را تقویت می‌کند. پیاده‌روی اربعین خودش یک هویت جمعی است. اربعین بودن هم مثل شیعه بودن یک مؤلفه‌های هویت ملی است. اربعین وحدت‌آفرین است. اربعین آرامش و امنیت درونی

سطح کدهای متمرکز	ابعاد کدهای متمرکز	کدهای متمرکز	کدهای اولیه
			ایجاد می‌کند. اربعین بزرگ‌ترین اجتماع شیعی است. با پذیرایی از زائران حسینی احساس می‌کنیم که فرهنگ شیعی قوی‌تر از فرهنگ ملی است. با پذیرایی از زائران حسینی فرهنگ شیعی فاصله‌های هویتی را کم می‌کند.
	داخلی	اربعین مولد سرمایه اجتماعی	تأثیر میزبانی از زائرین در کاهش اختلافات قبیله‌ای. تأثیر میزبانی از زائرین بر وحدت رویه برای کاهش مشکلات تأثیر. میزبانی از زائرین در افزایش مشورت و مشارکت طوایف و قبیله‌ها. پیاده‌روی اربعین کارکردهای مختلفی دارد. پیاده‌روی اربعین نیروی برای همبستگی می‌آفریند.
عینی		بازتولید همبستگی اجتماعی	پذیرایی از مردم ایران حس تعلق ما را بالاتر می‌برد. پذیرایی از مردم ایران حس تعهد از ما را بالاتر می‌برد. با پذیرایی از زائران احساس می‌کنیم که واقعاً مردم ایران با غریبه نمی‌دانند. به‌نظر مردم ایران از جانب ما احساس امنیت خوبی دارند. مشکلات زائرین را مشکلات خودمون می‌دانیم. ما در هم لحظات اربعین دلمون با زوار است. برای میزبانی از زائران همه تلاش خودمون را کردیم.
ذهنی		هویت اجتماعی قدرتمندتر	اربعین عرب‌زبان آن را قابل اعتماد جلوه می‌دهد. اربعین فاصله‌های هویتی را کمتر کرده است. در پیاده‌روی اربعین هموطنان عرب‌زبان را غریبه نمی‌دانند. هر لحظه در دفاع از ایران جان می‌دهیم. با دولت‌های اهل سنت، وطن‌فروشی نمی‌کنیم. خوزستان هم‌شه تاریخ بخشی از ایران بود.

- **شرایط زمینه‌ای:** بر اساس کدهای استخراج شده در مراحل سه‌گانه شرایط زمینه‌ای متعددی در طی چند دهه اخیر در زیست اجتماعی عرب‌زبانان خوزستان وجود داشته که ادبیات برجستگی هویت قومی در برابر هویت ملی را در پی داشته است. تداوم محرومیت نسبی، حاشیه‌نشین شدن فرهنگی عرب‌زبانان، سیاست‌های غلط بازسازی پس از جنگ، فضا‌سازی‌های رسانه‌ای در جهان عرب، ذهنیت تاریخی ایرانیان و اعراب نسبت به همدیگر، بهار عربی و تحریکات رسانه‌ای جهان عرب تحت تأثیر دومینوی عربی، شرایط زیست‌محیطی سال‌های اخیر و سرمایه‌گذاری‌های

ناکافی شرایط زمینه‌ای پیشینی بود که در کدهای متعددی از مصاحبه‌ها به آنها اشاره شده است. با سقوط صدام و دولت بعث عراق، زمینه‌های جدیدی از تعامل ایرانیان شیعه با عراق و جهان تشیع به وجود آمد و مناسک پیاده‌روی اربعین و عادی شدن روابط دولت ایران و عراق و مراودات مردمی و تبادلات تجاری و رونق گردشگری دینی زمینه‌های جدید و همگرایانه‌ای برای ایرانیان و عرب‌زبانان ایرانی ایجاد کرد و سبب گسترش تعاملات و تسهیل فضای کنش متقابل اجتماعی و شناخت عمیق‌تر و دقیق و عینی‌تری گردید.

- **شرایط علی:** روایت کهنه و طولانی فقر و محرومیت عرب‌زبانان خوزستان در حکومت‌ها و دولت‌های ایرانی در سده اخیر روایتی عادی تلخ و بی‌پایان است. این حس محرومیت تجربه شده تاریخی، سبب بدبینی و بی‌اعتمادی، عرب‌ستیزی و عرب‌هراسی شده است. در گفتمان باستان‌گرایی پهلوی، عرب‌زبانان شهروند درجه دوم تلقی می‌شدند و این امر سبب سیاسی شدن مسئله قومیت در میان عرب‌زبانان گردید و عرب‌زبان‌ها را تبدیل به قومیت سیاسی شده‌ای تبدیل شدند. با وقوع انقلاب اسلامی و حاکمیت ایدئولوژی شیعی، عرب‌زبانان ضمن همراهی با انقلاب اسلامی، انتظار بهره‌مندی از فرصت‌های اجتماعی بیشتری داشتند و امید به تحقق عدالت انقلابی و جبران ستم‌ها و تبعیض‌های قبلی را داشتند. وقوع جنگ ۸ ساله و شرایط دفاع مقدس و آسیب‌دیدن جدی مناطق عرب‌زبان در خوزستان، دفاع جانانه عرب‌زبان‌ها از سرزمین ایران و پس از جنگ تلاش ناکافی دولت‌ها برای بازسازی مناطق آسیب‌دیده از جنگ، سبب تشدید محرومیت‌ها، تعمیق فقر، گسترش آسیب‌های اجتماعی گردید. اگرچه دولت‌ها تلاش دارند وانمود کنند حداکثر تلاش ممکن را برای بازسازی انجام داده‌اند ولی همه این عوامل سبب انباشت مطالبات قومی گردید که مهم‌ترین محور مطالبه آن‌ها توزیع عادلانه فرصت‌ها و امکانات ملی است.

۲-۶. روایت تحلیلی و انتقادی

هدف و پرسش محوری این مقاله این است که در فهم نخبگان عرب‌زبان، مناسک پیاده‌روی اربعین چه تأثیری بر همبستگی اجتماعی و هویت ملی عرب‌زبانان خوزستانی دارد. برای پاسخ به این‌منظور بر اساس منطق چارمزی بهترین و جامع‌ترین پاسخ آرایه روایت تحلیلی از مجموعه داده است. از این رو و بر اساس این منطق، روایت کلی و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهند که شرایط علی و زمینه‌ای چگونگی در مناسک پیاده‌روی اربعین همبستگی اجتماعی و هویت قدرتمندتری

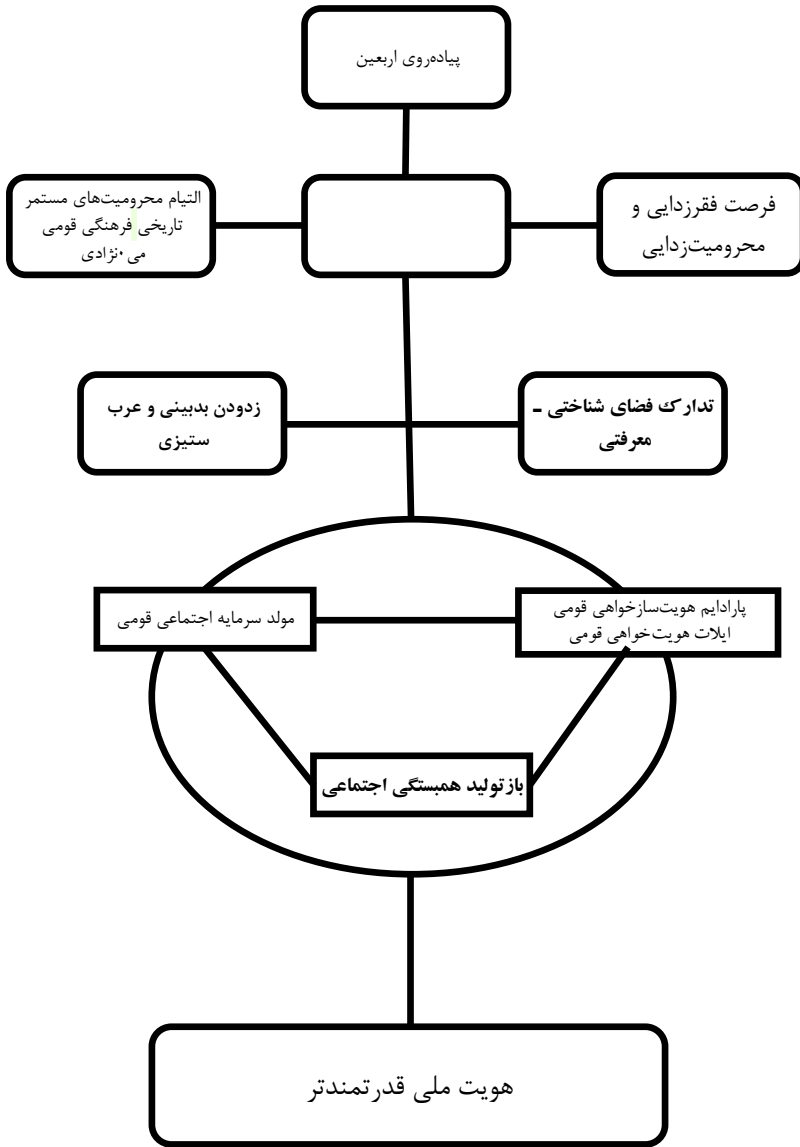
برساخت می‌شود.

داده‌ها و اطلاعات حاصل از مصاحبه و کدهای برساختی برای تدوین و نگارش روایت تحلیلی نشان می‌دهد که پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یک سازه نظری و عینی چگونه می‌تواند در لایه‌های مختلف و ساخت ذهنی کنشگران برای برساخت هویت ملی قدرتمند مؤثر باشد. داده‌ها و اطلاعات حاصل از کدهای استخراج شده اولیه نشان می‌دهد که مناسک پیاده‌روی اربعین به‌عنوان یک فرصت و رویداد و سفره بزرگ و فراگیر اقتصادی و مادی می‌تواند عامل مهمی در کاهش فقر و محرومیت عرب‌زبانانی باشد که در مسیر پیاده‌روی اربعین میزبان هستند و تداوم آن می‌تواند یک تدبیر برای فقرزدایی و محرومیت‌زدایی باشد.

درحالی‌که عرب‌زبانان مسیر پیاده‌روی اربعین تجربه طولانی از حس محرومیت تاریخی دارند که در سراسر زندگی آنها وجود داشته است و این تجربه طولانی همزاد آنها بوده است، مناسک پیاده‌روی اربعینی فرصتی برای التیام این محرومیت مستمر تاریخی و نوعی همدلی و همراهی با آنهاست. همچنین مناسک اربعین فرصتی برای شناخت محرومیت‌ها و فقر تاریخی عرب‌زبانان ساکن و میزبان در این مسیر است.

با تدارک فضای شناختی و کسب دانش و آگاهی نسبت به زیست‌بوم زندگی و نیازها و انتظارات عرب‌زبانان، درک منطقی‌تر و عینی‌تری نسبت به همدیگر به‌دست می‌آید و بدبینی و هراس و بی‌اعتمادی کلیشه‌ای نسبت به همدیگر بی‌رنگ یا کم‌رنگ‌تر می‌گردد. به‌عبارتی مراسم و مناسک پیاده‌روی اربعین با ایجاد بستر و فضای اقتصادی - فرهنگی و شناختی و ایجاد حس همدلی و زدودن بدبینی و بی‌اعتمادی، سرمایه اجتماعی مناسبی برای بازتولید اعتماد و مشارکت فراهم می‌آورد و خودش تبدیل به یک الگوواره هویت‌سازی می‌شود که می‌تواند هویت و معنایی فرا قومی و فراملی ایجاد کند.

این الگوواره هویت‌ساز و معناساز همه شرایط و ابزار و الزامات مهم و مؤثر برای شکل‌گیری و تقویت همبستگی اجتماعی یعنی روح تعهد و تعلق را مهیا می‌کند و جامعه محلی را به جامعه ملی پیوند می‌زند و مجموعه شرایط یعنی تقویت سرمایه اجتماعی، پویایی الگوواره هویت‌ساز اربعینی، تدارک فضای شناختی معرفتی نسبت به همدیگر و پدیدارشدن عناصر لازم برای تقویت همبستگی اجتماعی باعث شکل‌گیری هویت اجتماعی قدرتمندتر و فروکاست گرایش به قومیت و هویت قومی می‌گردد و مرزسازی و قلمروسازی‌های هویتی را که نشان از واگرایی و جدایی‌گزینی دارند تضعیف و بی‌اعتبار نماید.

نمودار (۱): مدل نظری

نتیجه‌گیری

مناسک و آئین‌ها همواره در طول تاریخ زیست اجتماعی انسان‌ها از منابع مهم برای معناسازی و هویت‌آفرینی و تولید خرده‌فرهنگ‌ها و حتی نمادها بودند. از این رو همه نظام‌های اجتماعی برای تداوم و استمرار حیات خود و حفظ تعادل خود و پاسخگویی به عواطف و هیجانات و احساسات درونی و معنوی اعضای خود، برای مناسک و عناصر آن اهمیت مضاعفی قائل هستند. کارویژه مناسک، ایجاد همبستگی و نظم هدفمند برای انجام کنش‌های معطوف به هدف در فضای کنشگری اجتماعی است.

مناسک و آئین‌های جمعی و دینی در ادیان، نمایش و بیان هویت قدرتمند شده‌ای است که در افراد احساس قدرت گرفتن از جمع را القاء می‌کند و برای افراد و گروه‌های اجتماعی، فرصت‌ها و زمینه‌هایی برای همبستگی گروهی باورمندان به آن مناسک را فراهم می‌کند. از این رو و بر اساس مبانی نظری گفته شده، مناسک پیاده‌روی اربعین یک رسانه هویت‌ساز فراملی و فراقومی است که افراد می‌توانند در درون آن هویت خود را ابراز و بیان کنند و این هویت برساخت شده جدید اربعینی، زمینه و شرایط لازم را برای شکل‌گیری اعتماد اجتماعی به وجود می‌آورد و چنانچه اعتماد اجتماعی در تعاملات و کنش‌های متقابل حاکم شود، آرمان‌ها و اهداف و منافع مشترکی به وجود می‌آید و به نوبه خود سبب تقویت و قدرتمندی هویت‌های جمعی از جمله هویت ملی می‌گردد.

بر اساس نظر پارسنز، آئین‌ها و مناسک، کارکردهای اجتماعی فرهنگی سیاسی و اقتصادی متعددی دارند و پاسخگویی برخی از نیازهای نظام اجتماعی است. پیاده‌روی اربعین گسترده‌ترین مناسک جهان شیعه است که مورد استقبال وسیع مسلمانان کشورهای مختلف قرار گرفته است. تجزیه و تحلیل داده‌ها و تدوین روایت تحلیلی نشان می‌دهد که پیاده‌روی اربعین فرصت‌های متعددی برای رونق کسب‌وکار و خدمات‌رسانی به زائران برای برای روستاییان و مناطق عرب‌نشین در مسیر تردد زائران قرار می‌دهد و می‌تواند فرصت‌های شغلی و گردش مالی بزرگ ایجاد کند. از این رو پیاده‌روی اربعین می‌تواند فضای کسب‌وکار مناطق عرب‌نشین را بهبود بخشد. ضمن اینکه اغلب عرب‌زبانان در مسیر پیاده‌روی اربعین که محرومیت تاریخی را تجربه کردند، مصمم هستند برای استفاده از این فرصت تاریخی عاقلانه‌ترین استفاده و کنش را انجام دهند.

از سویی مناسک پیاده‌روی اربعین فرصت بسیار مناسبی را برای زائران فراهم

کرده است تا ضمن داشتن تعاملات مستقیم و کنش متقابل اجتماعی و معاشرت اجتماعی و آشنایی با محیط زندگی هموطنان عرب‌زبان، از انتظارات و محرومیت‌های این مناطق شناختی عینی‌تر و غیر کلیشه‌ای‌تری از همدیگر به‌دست آورند و به این ترتیب حس مثبت در ساخت ذهنی همدیگر شکل بگیرد و موضوع عرب‌ستیزی و بدبینی و بی‌اعتمادی بی‌منطق و بی‌دلیل و کلیشه‌ای تبدیل به اعتماد و حسن نیت گردد و از سوی دیگر، پیاده‌روی اربعین که خودش یک هویت ترکیبی فراملی و فراوانی و جمعی است شرایط و زمینه را برای همبستگی و همذات‌پنداری و همدلی عمیق همه عناصر پیاده‌روی اربعین فراهم کرده است که از آن به هویت اربعینی هم یاد می‌کنند.

داده‌ها و کدهای استخراج شده اولیه و متمرکز نشان می‌دهند که از دید نمونه مورد بررسی، پیاده‌روی اربعین فرصت بزرگی برای قدرتمند کردن هویت ملی و تقویت سرمایه اجتماعی و همبستگی ملی است و میدان بزرگی برای کنشگری عرب‌زبانان خوزستانی فراهم کرده است که می‌توانند ضمن نمایش فرهنگ شیعی خود، تعهد و تعلق خود را نسبت به هویت ملی هم نشان دهند. از این‌رو نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که پیاده‌روی اربعین در تحکیم و قدرتمندتر شدن هویت ملی و همبستگی اجتماعی آنها با اجتماع ملی تأثیر مثبت داشته و همچنین فرصت مناسبی برای زدودن کلیشه‌های ذهنی تاریخی نسبت به همدیگر را فراهم کرده است.

پیشنهادها

از این‌رو بر اساس نتایج مصاحبه‌ها پیشنهاد می‌گردد در اشکال و قالب‌های ذیل از فرصت‌های مناسب پیاده‌روی اربعین در تقویت همبستگی اجتماعی در میان عرب‌زبانان خوزستان، استفاده لازم و بهینه انجام شود:

- ایجاد کارگاه‌های تولیدی مرتبط با نیازهای اولیه زائرین اربعین در مناطق عرب‌نشین که پیاده‌روی اربعین از آن مسیرها تردد می‌کنند.
- برگزاری نشست‌ها و گردهمایی‌هایی با هدف حلب مشارکت حداکثری با حضور بزرگان و گروه‌های مرجع طوایف و تیره‌های مختلف عشایر عرب خوزستان برای استفاده بهینه از فرصت‌های گردشگری مذهبی در ایام پیاده‌روی اربعین.
- دعوت از زائرین پیاده‌روی اربعین برای کاشتن نهال و درخت در مسیرهای پیاده‌روی اربعین برای کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و کمک به فضای

محیطی در منطقه.

- در مناطق عرب‌نشین برای کاهش آلودگی‌ها، استقرار واحدهای سیار بهداشت و درمان و همچنین خدمات‌رسانی به زائران با بهره‌گیری از اشتغال موقت نیروهای مردمی.
- تشکیل کارگروه‌های تخصصی گردشگری مذهبی برای بررسی چگونگی استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی اربعین در مناطق عرب‌نشین.

فهرست منابع

- اسمیت، فیلیپ (۱۳۸۷). *درآمدی بر نظریه فرهنگی*. ترجمه حسن پویان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- بحرانی، مرتضی (۱۳۹۳). *بدایت و نهایت دوستی مدنی در فلسفه فارابی*. فصلنامه *مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی*، (۲)، ۹۱-۱۰۹.
- تاج‌بخش، غلامرضا و حسینی، محمدرضا (۱۳۹۸). *مطالعه کیفی الگوی ابراز هویت ایرانیان و عراقی‌ها در آئین پیاده‌روی اربعین*. فصلنامه علمی - پژوهشی *نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان*، سال نهم، (۲).
- تاج‌بخش، غلامرضا و عباسپور، ابراهیم (۱۴۰۱). *باز اندیشی در ایجاد تمدن نوین اسلامی از طریق فراترکیب پژوهش‌های پیاده‌روی اربعین*. *مطالعات بنیادین تمدن اسلامی*، (۱۰)، ۱-۳۴.
- جمشیدیها، غلامرضا (۱۳۸۶). *تحلیل جامعه‌شناختی از مراسم و مناسک دینی با تأکید بر مراسم عاشورا*. *مجله تاریخ اسلام*، (۳).
- حسام مظاهری، محسن (۱۳۹۷). *پیاده‌روی اربعین: تأملات جامعه‌شناختی*. اصفهان: انتشارات آرما.
- دورانت، ویل (۱۳۸۵). *دین و تاریخ تمدن*. ترجمه علی فتحی لقمان، تهران: انتشارات آوند اندیشه.
- رضادوست، کریم و شهریاری، مرضیه (۱۴۰۱). *بررسی پتانسیل و بسترهای مناسک زیارتی بر اساس فهم نظام معنایی مشارکت‌کنندگان در پیاده‌روی اربعین*. توسعه

اجتماعی، ۱۶(۴)، ۵۹-۹۴.

رنجبر، محسن (۱۳۸۴). پژوهشی در اربعین حسینی. دوفصلنامه تاریخ اسلام در آینه پژوهش، (۱)، ۳۵-۳۷.

ریتزر، جرج (۱۳۸۹). مبانی نظریه جامعه‌شناختی معاصر و ریشه‌های کلاسیک آن. ترجمه شهناز مسمی پرست، تهران: ثالث.

شریعی، علی (۱۳۷۵). حسین وارث آدم. تهران: انتشارات قلم.

شریفی، منصور؛ سوادیان، پروین و طاهرخانی، عبدالله (۱۳۹۸). راهپیمایی اربعین نمادی از شکل‌گیری هویت جمعی مسلمانان. فصلنامه جامعه‌شناسی سیاسی، (۱۸)، ۳۴-۴۸.

صالحی‌امیری، سیدرضا (۱۳۸۵). مدیریت تنوع قومی در ایران: نقد و بررسی الگوهای موجود و ارائه الگوهای مطلوب. تهران: مرکز تحقیقات و استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، معاونت پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی.

ظریفیان، غلامرضا و مختاری، محمدحسین (۱۳۹۹). بررسی و نقد پروژه بازسازی میراث حسن حنفی. پژوهش‌های تاریخی، (۴۶)، ۱۲۱-۱۴۰.

علمی، قربان و چنگی آشتیانی، مریم (۱۳۹۲). بررسی کارکردهای معنابخشی دین در اندیشه علامه طباطبایی. انسان پژوهی دینی، (۳۰)، ۳۰-۵.

قاسمی، محمدهادی؛ شراهی، اسماعیل و تقدسی، فایزه (۱۴۰۱). آینده پژوهی مسائل اولویت‌دار اربعین حسینی و تحلیل تأثیر متقابل مسائل بر یکدیگر. فصلنامه شیعه‌شناسی، ۲۰(۷۷)، ۷-۳۴.

کرایب، یان (۱۳۹۰). نظریه اجتماعی مدرن، از پارسونز تا هابرماس. ترجمه عباس مخبر، تهران: نشر آگاه.

گودرزی، حسین (۱۳۸۵). مفاهیم بنیادین در مطالعات قومی. تهران: انتشارات تمدن ایرانی.

گیسلر، نورمن ال. (۱۳۷۵). فلسفه دین. ترجمه حمیدرضا آیت‌اللهی، تهران: حکمت.

مرادی‌نژاد، همایون؛ جمشیدی، علیرضا و مهدی‌زاده، حسین (۱۳۹۹). شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار زنجیره ارزش رویداد پیاده‌روی اربعین امام حسین (علیه‌السلام) در استان ایلام. فصلنامه برنامه‌ریزی فضایی، سال دهم، (۴)، ۴۶-

۶۵

مرتضوی، سید خدایار؛ صولتی، حسین و دادش‌زاده، فرشته (۱۳۹۹). پیاده‌روی اربعین به‌مثابه اسطوره‌های برای بازآفرینی هویت فرهنگ، تحلیل اسطوره شناختی پیاده‌روی اربعین حسینی. پژوهشنامه معارف حسینی، (۲۰)، ۱۱۳-۱۲۵.

مریجی، شمس‌الله (۱۴۰۱). تبیین جامعه‌شناختی زیارت اربعین و کارکردهای آن. اسلام و مطالعات اجتماعی، (۳۸)، ۸-۳۲.

میلوشوویچ، سنیشا (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی قومیت. ترجمه علی قنبری برزبان و ابراهیم رضایی، تهران: انتشارات حکمت و عرفان.

- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory*. London: Sage Publications.
- Dagli, C. (2015). *The Study Quran*. San Francisco: HarperOne.
- Deflem, M. (1991). Ritual, anti-structure, and religion: A discussion of Victor Turner's processual symbolic analysis. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(1), 1-25.
- Eller, J. D. (2007). *Introducing Anthropology of Religion*. London: Routledge.
- Hosser and Loegelgia (2002). "In: Group Cohesion", Trust and Solidarity, Vol. 19, Elsevier Science Ltd. P. 217-287.
- Mikaelsson, Lisbeth (2012). Pilgrimage as Post-Secular Therapy. In: Post-secular Religious Practices. Åbo: Akademis Förlag, 259-273.
- Snoek A.M. (2014). *Masonic Rituals of Initiation*. In Bodgan, Henrik; Snoek, Jan A.M. (eds.). *Handbook of Freemasonry*. Brill Handbooks on Contemporary Religion. Vol. 8. Leiden: pp. 319-327.
- Verbit, M.F. (1970). The components and dimensions of religious behavior: Toward a reconceptualization of religiosity. *American mosaic*, (24).

References

- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research. *Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
- Behrati, Morteza (2013). Civilization and finalism in Farabi's philosophy, *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, (2), 91-109.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory*. London: Sage Publications.
- Craib, Ian (2019). *Modern social theory, from Parsons to Habermas*, translated by: Abbas Mokhbar, Tehran: Eshar Agha.
- Dagli, C. (2015). *The Study Quran*. San Francisco: HarperOne.
- Deflem, M. (1991). Ritual, anti-structure, and religion: A discussion of Victor Turner's processual symbolic analysis. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30(1), 1-25.
- Durant, Will (2006). *Religion and History of Civilization*, translated by Ali Fathi Loqman, Tehran: Avand Andisheh Publications.
- Eller, J. D. (2007). *Introducing Anthropology of Religion*. London: Routledge.
- Elmi, Qurban and Chengi Ashtiani, Maryam (2012). Examining the meaning-giving functions of religion in the thought of Allameh Tabatabai, *Ansan Pozuhohi Dini*, (5-30).30.
- Geisler, Norman L. (1996). *Philosophy of religion*, translated by Hamidreza Ayatollahi, Tehran: Hikmat.
- Ghasemi, Mohammad Hadi, Shrahi, & Ismail, Taghods, Faizeh (2021). The future research of the priority issues of Hosseini Arbaeen and the analysis of the mutual influence of the issues on each other, *Shia Studies Quarterly*, 20(77), 7-34.
- Gordzi, Hossein (2006). *Fundamental Concepts in Ethnic Studies*, Tehran: Iranian Civilization Publications.
- Hossam Mazaheri, Mohsen (2017). *Arbaeen Walk: Sociological Reflections*, Isfahan: ARMA Publications.
- Hosser & Loeegelia. (2002) "In: Group Cohesion", *Trust and Solidarity*, (19), Elsevier Science Ltd. P. 217-287.
- Jamshidiha, Gholamreza (2007). "Sociological analysis of religious ceremonies and rites with an emphasis on the Ashura ceremony", *Islamic History Magazine*, (3).
- Küçükcan, T. (2010). Multidimensional Approach to Religion: a way of looking at religious phenomena. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, 4(10), 60-70.
- Liénard, P. & Boyer, P. (2006). Whence Collective Rituals? A Cultural Selection Model of Ritualized Behavior. *American Anthropologist*, 108(4), 814-827.
- Mariji, Shamsullah (2021). Sociological explanation of Arbaeen pilgrimage and its functions, *Islam and Social Studies*, (38), 8-32.

- Mikaelsson, Lisbeth (2012). Pilgrimage as Post-Secular Therapy. In: Post-secular Religious Practices. Åbo: Akademis Förlag, 259-273.
- Milosevic, Senisha (2018). *Sociology of Ethnicity*, translated by Ali Ghanbari Barzian and Ebrahim Rezaei, Tehran: Hekmat and Irfan Publications.
- Moradinejad, Homayun, Jamshidi, Alireza, and Mahdizadeh, Hossein (2019) Identifying business opportunities of the value chain of the Arbaeen walking event of Imam Hossein (AS) in Ilam Province, *Spatial Planning Quarterly*, Year 10, (4), 46-65
- Mortazavi, Seyyed Khodiar & Solati, Hossein, Dadeshzadeh, Fereshte (2019). Arbaeen walk as myths for re-creating cultural identity, analysis of the cognitive myth of Hosseini's Arbaeen walk, *Maraf Hosseini Research Journal*, (20), 113-125.
- Norman, A. (2004). *Spiritual tourism: Religion and Spirituality in Contemporary Travel*, from [http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/6150/1/THESIS %20-%20Final.pdf](http://ses.library.usyd.edu.au/bitstream/2123/6150/1/THESIS%20-%20Final.pdf) (6.1.2012).
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ranjbar, Mohsen (2004). A research on Hosseini's Arbaeen, the two-quarter book of Islamic history in the mirror of research, (1), 35-37.
- Reader, Ian (2005). *Walking Pilgrimages: Meaning and Experience on the Pilgrim's Way*. In: *Making Pilgrimages: Meaning and Practice in Shikoku*. Honolulu: University of Hawaii Press, 187-217.
- Rezadost, Karim & Shahriari, Marzieh (2022). Investigating the potential and foundations of pilgrimage rituals based on the understanding of the semantic system of the participants in the Arbaeen walk, *Social Development*, 16(4), 59-94.
- Ritzer, George (2008). *The foundations of contemporary sociological theory and its classical roots*, translated by Shahnaz Mesmiparast, Tehran: Third.
- Salehi-Amiri, Sidreza (2016). *Managing ethnic diversity in Iran: Criticizing existing models and presenting desirable models*, Tehran: Research and Strategic Center of Expediency Assessment Council, Deputy of Cultural and Social Research.
- Shariei, Ali (1997). *Hossein Waris Adam*, 9th edition, Tehran: Qalam Publications.
- Sharifi, Mansour, Sawadian, and Parveen, Abdullah, Tahirkhani (2018). The Arbaeen procession is a symbol of the formation of the collective identity of Muslims, *Political Sociology Quarterly*, No. 34-48.
- Smith, Philip (2008). *An introduction to cultural theory*, translated by Hasan Pouyan, Tehran: Cultural Research Office.
- Snoek A.M. (2014). *Masonic Rituals of Initiation*. In Bodgan, Henrik; Snoek, Jan A.M. (eds.). *Handbook of Freemasonry*. Brill Handbooks on Contemporary Religion. (8), Leiden: pp. 319–327.
- TajBakhsh, Gholamreza & Abbaspour, Ibrahim (2021). Rethinking the creation of modern Islamic civilization through metacombination of

- Arbaeen walking researches, *Fundamental Studies of Islamic Civilization*, (10), 1-34.
- Tajbakhsh, Gholamreza & Hosseini, Mohammadreza (2018). Qualitative study of the identity expression pattern of Iranians and Iraqis in Arbaeen walking ritual, *scientific-research quarterly of social theories of Muslim thinkers*, year 9, (2), 93-3.
- Verbit, M.F. (1970). The components and dimensions of religious behavior: Toward a reconceptualization of religiosity. *American mosaic*, (24).
- Zarifian, Gholamreza, and Mokhtari, Mohammad Hossein (2019). Survey and criticism of the reconstruction project of Hassan Hanafi's heritage. *Historical Research*, (46), 121-140.